

Удосконалення сутності та класифікації власного капіталу банку

***Анотація.** У статті досліджується сутність власного капіталу банку та його класифікація. За результатами дослідження зроблено висновок, що власний капітал банку – це окремий об'єкт управління в системі фінансів банківської установи, який формується з власних коштів акціонерів банку, спеціальних фондів і резервів та забезпечує здійснення фінансово-економічних операцій з метою одержання прибутку. Окрім цього, удосконалено класифікацію видів власного капіталу, де до класифікаційної ознаки «спосіб розрахунку» включено «економічний капітал», що відображає систему відносин між банком та його контрагентами з приводу потреби у формуванні певної суми власного капіталу для покриття можливих збитків від реалізації певних ризиків, які приймає на себе банківська установа у процесі своєї фінансово-економічної діяльності.*

***Ключові слова.** Банк, власний капітал, регулятивний капітал, економічний капітал.*

Лысенко А. В., д. э. н., доцент
доцент кафедры финансов
Национальный университет пищевых технологий
г. Киев

Усовершенствование сущности и классификации собственного капитала банка

***Аннотация.** В статье исследуется сущность собственного капитала банка и его классификация. По результатам исследования сделан вывод, что собственный капитал банка - это отдельный объект управления в системе финансов банковского учреждения, который формируется из собственных средств акционеров банка, специальных фондов и резервов и обеспечивает осуществление финансово-экономических операций с целью получения прибыли.*

Кроме этого, усовершенствована классификация видов собственного капитала, где до классификационного признака «способ расчета» включен «экономический капитал», который отображает систему отношений между банком и его контрагентами по поводу необходимости в формировании определенной суммы собственного капитала для покрытия возможных убытков от реализации определенных рисков, которые принимает на себя банковское учреждение в процессе своей финансово-экономической деятельности.

Ключевые слова. Банк, собственный капитал, регулятивный капитал, экономический капитал.

Lysenok O. V., d. e. s., associate professor
Associate Professor of the Department of Finance
National University of Food Technology
c. Kyiv

Improvement of the essence and classification of bank's equity

Summary. *The article examines the nature of the bank's equity and its classification. The study concluded that the bank's equity is a separate entity in the banking institution's financial system, which is formed from the own funds of the bank's shareholders, special funds and reserves, and provides financial and economic operations for profit. In addition, the classification of types of equity capital has been improved to include “economic capital” in the classification method of “calculation method”, which reflects the system of relations between a bank and its counterparties regarding the need to form a certain amount of equity capital to cover possible losses from realization of certain risks, which is assumed by the banking institution in the course of its financial and economic activities.*

Keywords. *Bank, equity, regulatory capital, economic capital.*

Постановка проблеми. Питання ефективності формування власного капіталу банків є одним із найактуальніших і найбільш дискусійних у сучасному фінансовому менеджменті банку. Створення достатнього рівня банківського капіталу для забезпечення країни фінансовими ресурсами, навіть за несприятливих фінансово-економічних умов, розглядається як надзвичайно актуальна проблема сучасної науки та практики. Вітчизняна банківська система продемонструвала нестійкість під впливом світових кризових явищ, що, безумовно, вказує на значні проблеми в

управлінні формуванням власного капіталу банківських установ. Тому у трансформаційних умовах ринкової економіки України актуальним є питання щодо теоретичного та практичного обґрунтування формування достатнього рівня власного капіталу банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У загальній теорії банківської справи питання сутності і достатності капіталу банку знайшли своє відображення в працях таких вітчизняних учених, як М. Д. Алексеєнко, З. М. Васильченко, О. В. Васюренко, А. П. Вожжов, І. С. Гуцал, О. В. Дзюблюк, Ж. М. Довгань, А. М. Мороз, М. І. Савлук, О. М. Петрук, Р. І. Тиркало та ін. Фундаментальними з цієї проблематики є дослідження західних науковців: А. Бегера, Є. Брігхема, Ч. Вулфена, П. Роуза, Т. У. Коха, Ф. Мишкіна, Дж. Ф. Сінкі, Л. Мауера, М. Раста та ін. Питання, що стосуються міжнародних стандартів достатності власного капіталу банку, які сприяють адекватній капіталізації окремих банків і банківської системи в цілому, знайшли відображення у працях таких зарубіжних дослідників, як У. Гаумерт, П. М. Нагь, У. Шульте-Маттлер, К. Рамонас, Дж. Уотсон, Дж. Хоук, та вітчизняних учених, таких як В. І. Міщенко, В. В. Коваленко, В. В. Салтинський, О. Г. Приходько, В. В. Крилова, К. О. Кіреєва, К. Ф. Черкашина та інші.

Постановка завдання. Слід зазначити, що поняття “банківський капітал” досить часто вживається науковцями, коли здійснюються дослідження банківської діяльності чи банківської системи та необхідності забезпечення економіки країни вільними фінансовими ресурсами. Проте в літературі й досі не існує єдиної думки про сутність поняття “капітал банку”, що, в основному, пов’язано із розбіжностями у дослідженні самої категорії “капітал”, складність та багатоплановість якої впливає на трактування сутності банківського капіталу. Але не зважаючи на ці суперечності, проведемо власне дослідження поняття “капітал банку”.

Виклад основного матеріалу. На думку Ф. Мишкіна, капітал банку – це різниця між сумою активів і пасивів, яка утворює чисті активи. Такі кошти залучаються шляхом продажу нових акцій, формуванням нерозподілених доходів, а також спеціальних резервів на випадок неповернення позик [1, с. 258]. П. Роуз до банківського капіталу включає внесені власниками банку кошти, а саме: акціонерний капітал, резерви та нерозподілений прибуток [2, с. 710]. Таким чином, П. Роуз ототожнює банківський капітал з власним.

Деякі економісти під банківським капіталом розуміють “сукупність грошових капіталів (власних і залучених коштів), якими оперують банки. Будучи вкладеними в банківську справу, вони приносять власнику банківський прибуток” [3, с. 76 – 77]. На

думку інших вчених, банківський капітал – це відокремлена грошова форма підприємницького капіталу, підпорядкована у своєму русі кругообігу промислового капіталу [4, с. 15]. Спільним у цих визначеннях є те, що банківський капітал пов'язується з грошовим капіталом, різновидом якого він є.

Якщо звернутись до фінансово-банківських словників [5; 6; 7; 8], то в них банківський капітал ототожнюють з поняттям банківські, фінансові чи грошові ресурси, необхідні для здійснення активних операцій з метою отримання прибутку.

Таким чином, проаналізувавши поняття “банківський капітал”, доходимо висновку, що його прийнято поділяти на власний, залучений та позичений.

Нагадаємо, що власний капітал банку складає меншу питому вагу у пасивах, у порівнянні з іншими сферами підприємницької діяльності, оскільки специфіка фінансово-економічної діяльності банківської установи полягає у залученні вільних ресурсів на грошовому ринку і наданні їх у тимчасове користування третім особам.

Переходячи до дослідження сутності “власний капітал банку”, зауважимо, що практично ототожнюється з власним капіталом таке визначення капіталу банку: “Це сукупність внесених власниками – учасниками капіталу – власних коштів, які зростають у результаті ефективної банківської діяльності у процесі капіталізації прибутку, а також за рахунок додаткових вливань з боку учасників” [9, с. 18]. Схоже визначення власного капіталу банку наводять О. В. Васюренко та К. О. Волохата [10, с. 78].

Дещо інший підхід до розкриття економічного змісту власного капіталу банку наводять В. І. Міщенко та Н. Г. Слав'янська. Автори пропонують власним капіталом вважати спеціально створені фонди і резерви, призначені для забезпечення фінансової стійкості, комерційної та господарської діяльності, відшкодування можливих збитків і ті, що перебувають у користуванні банку протягом всього періоду його функціонування [11, с. 73].

М. Д. Алексеєнко розкриває інакше тлумачення власного капіталу банку. На його погляд, власний капітал банку являє собою “грошові кошти та виражену у грошовій формі частину матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, які перебувають у розпорядженні банків та використовуються ними для здійснення активних операцій і надання послуг з метою одержання прибутку” [12, с. 31].

Таким чином, узагальнюючи та з урахуванням предмета дослідження, можемо зробити висновок, що власний капітал банку – це окремий об'єкт управління в системі фінансів банківської установи, який формується з власних коштів акціонерів

банку, спеціальних фондів і резервів та забезпечує здійснення фінансово-економічних операцій з метою одержання прибутку.

Банківські установи повинні мати у своєму розпорядженні достатню суму власного капіталу, необхідну для покриття ризиків, які приймаються банками у їх фінансово-економічній діяльності. Тому кожен банк повинен дотримуватися вимог щодо мінімально-необхідного розміру регулятивного капіталу, який використовують органи банківського нагляду для оцінки рівня достатності власного капіталу банківських установ.

Слід також зауважити, що кожен банк повинен мати таку суму регулятивного капіталу, яка б відповідала мінімальним вимогам, що затверджуються центральним банком чи іншими контролюючими органами, та давала б змогу покривати ризики фінансово-економічної діяльності банківської установи. У зв'язку з цим зазначимо, що у практичній діяльності багатьох зарубіжних банківських установ загострилася проблема необхідності порівняння власного капіталу з рівнем загальних потенційних ризиків, пов'язаних не лише з якістю активів, а й з іншими напрямками фінансово-економічної діяльності банків. Це призвело до того, що кредитні установи почали приділяти більше уваги такому показнику, як економічний капітал, який, на відміну від показника регулятивного капіталу, що має специфічну методику обчислення, встановлену центральним банком, може бути визначений за власною методикою кожного окремо взятого банку.

З приводу цього відзначимо, що у зарубіжній науковій та практичній літературі описані різні підходи до трактування сутності економічного капіталу. Так, М. Тьєссе і Ф. Труссард зазначають, що "економічні власні кошти, розраховані конкретним банком, як правило, включають акціонерний капітал і резерви, хоча деякі банки можуть збільшувати обсяг власного капіталу за рахунок включення до його складу інструментів нижчої якості" [13, с. 61]. Таким чином, на думку авторів, економічний капітал виступає у вигляді грошових коштів, що необхідні для покриття основних ризиків у фінансово-економічній діяльності банківської установи, а необхідна для цього сума економічного капіталу встановлюється виходячи із вимог зовнішнього економічного середовища та вимог зовнішніх контрагентів, а також з урахуванням внутрішніх управлінських проблем. Економічний капітал може залучатися до процесу управління фінансово-економічною діяльністю як на рівні банку в цілому, так і на рівні його конкретних підрозділів чи рішень про здійснення фінансових операцій, що дасть змогу ефективно використовувати власні кошти банківської установи.

Інший дослідник, Роберт Л. Бернс, говорить, що “економічний капітал – це абсолютна сума власного капіталу, необхідна для адекватної підтримки прийнятих конкретних ризиків. Якщо традиційні показники адекватності власного капіталу співставляють наявний рівень цього капіталу з активами чи з певною скоригованою їх сумою, то економічний капітал співвідносить рівень власного капіталу з ризиками, незалежно від наявних активів. Економічний капітал базується на імовірнісній оцінці потенційних майбутніх збитків і тому є перспективнішим показником адекватності власного капіталу порівняно з традиційними обліковими критеріями. Розробка і впровадження добре функціонуючої моделі економічного капіталу може зробити вище керівництво банку краще озброєним до сприйняття потенційних проблем” [14].

П'єр-Ів Тораваль характеризує економічний капітал як “інструмент внутрішнього управління для банківських менеджерів, що прагнуть забезпечити достатній рівень прибутку для акціонерів і оптимальне розміщення власного капіталу у різних сферах банківського бізнесу” [15, с. 122] та визначає його як суму власного капіталу, необхідну для покриття всіх ризиків, які приймає на себе конкретна банківська установа [15, с. 118].

Отже, економічний капітал банку – це доволі широке за своєю суттю поняття, що відображає систему відносин між банком та його контрагентами з приводу потреби у формуванні певної суми власного капіталу для покриття можливих збитків від реалізації певних ризиків, які приймає на себе банківська установа у процесі своєї фінансово-економічної діяльності з метою одержання високого прибутку та забезпечення належного рівня конкурентоспроможності. Тому економічний капітал слід розглядати не як сукупність певних елементів регулятивного чи іншого капіталу, а як показник ризику, порівняний з обсягом власного капіталу банківської установи. І якщо розрахункова сума економічного капіталу вища за фактичний обсяг власного капіталу, то банк вважається недокапіталізованим з точки зору покриття ризиків. А якщо розрахункова сума економічного капіталу нижча, за наявний власний капітал, то банк вважається достатньо капіталізованим і позитивну різницю між сумою економічного та власного капіталів можна використовувати в дохідних активних операціях з метою отримання додаткових прибутків.

З урахуванням означеного про економічний капітал слід зазначити, що у науковій та навчально-методичній літературі існує чимало схожих класифікацій власного капіталу банку [11; 12; 16; 17], але в них не згадується про економічний капітал, тому вважаємо за доцільне додати до класифікаційної ознаки “спосіб розрахунку” цей вид капіталу (рис. 1).

Висновки. Таким чином, порівнюючи балансовий, регулятивний та економічний капітал, можемо зробити висновок, що багато в чому вони подібні і зв'язані між собою. Однак слід зазначити, що ці три показники мають різні завдання і виконують різні функції. Так, якщо розрахунок регулятивного капіталу і контроль за дотриманням відповідних нормативів з боку наглядових органів мають за мету забезпечення платоспроможності та ліквідності банківської установи, а також стабільність функціонування банківської системи в цілому, то розрахунок економічного капіталу використовується вищим керівництвом банку з метою зменшення ймовірних фінансових втрат і одержання можливих додаткових прибутків.

Отже, підсумовуючи усе вищесказане, можемо відзначити, що власний капітал банків відіграє визначальну роль у процесі їх створення, функціонування та здійснення фінансово-економічної діяльності. За економічним змістом власний капітал є тим обсягом власних ресурсів засновників і акціонерів банку, який внесений ними для отримання доходів із врахуванням ризикованості банківської діяльності. Здатність власного капіталу виконувати захисну, оперативну і регулюючу функції підвищує його роль у загальному управлінні фінансово-економічною діяльністю банку.

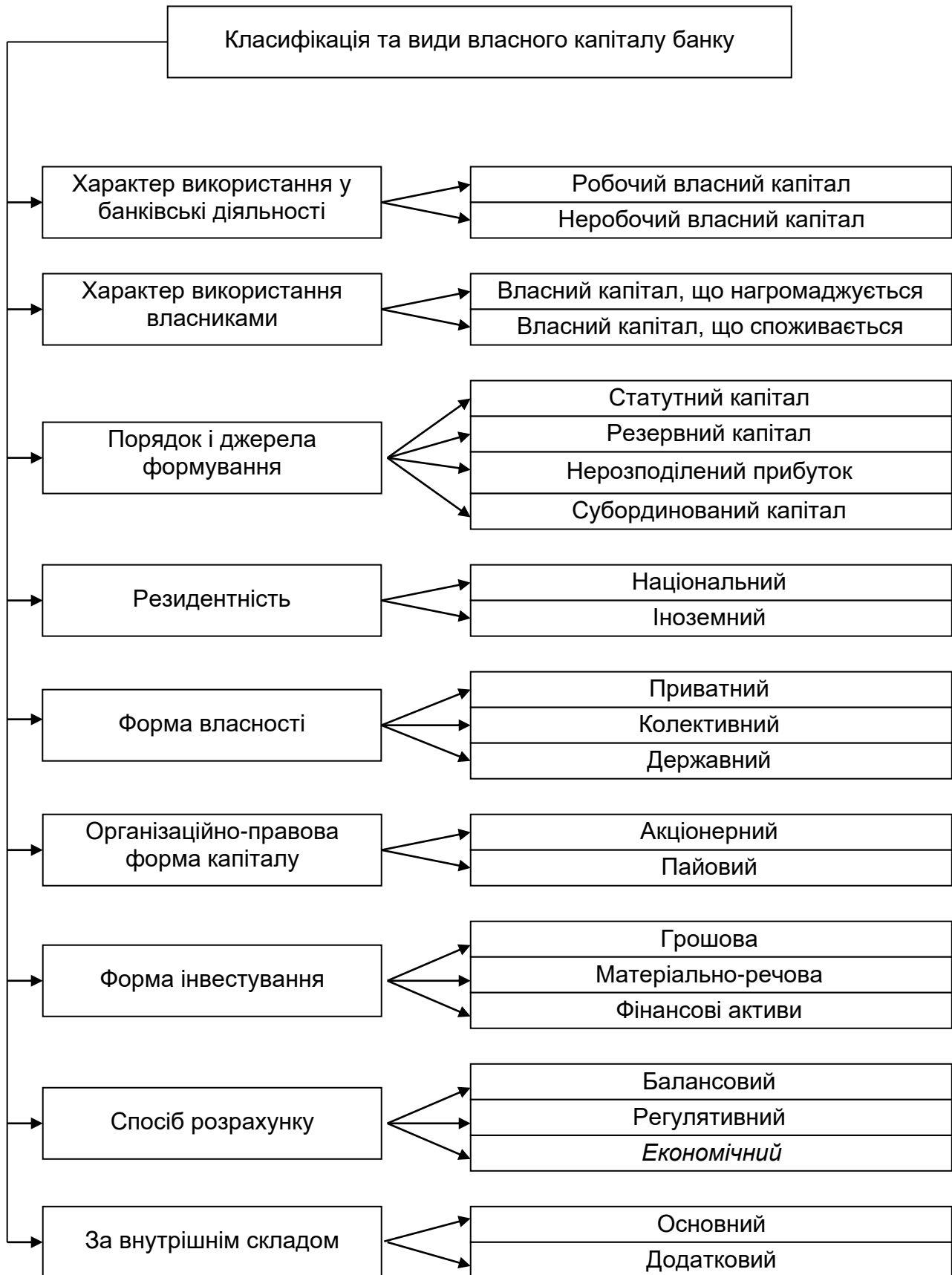

Рис. 1. Класифікація видів власного капіталу банку (вдосконалено на основі [12, с. 53])

Список використаних джерел

1. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. С. Мишкін. – [Пер. з англ. С. Панчишина]. – К.: Основи, 1998. – 963 с.
2. Роуз П. С. Банковский менеджмент / П. С. Роуз. – [пер. с англ.] – М.: Дело ЛТД, 1995. – 768 с.
3. Енциклопедичний словник бізнесмена: Менеджмент, маркетинг, інформатика / [За ред. М. І. Молдованова]. – К.: Техніка, 2003. – 856 с.
4. Мовсесян А. Г. Интеграция банковского и промышленного капитала: современные мировые тенденции и проблемы развития в России / А. Г. Мовсесян. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 443 с.
5. Фінансово-кредитний енциклопедичний словник / [за заг. ред. А. Г. Грязнової]. – М.: Фінанси і статистика, 2012. – 1168 с.
6. Алексеєнко Л. М. Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок (українсько-англійсько-російський тлумачний словник) / Л. М. Алексеєнко, В. М. Олексієнко, А. І. Юркевич. – К.: Видавничий будинок „Максимум”; Тернопіль: „Економічна думка”, 2010. – 592 с.
7. Розенберг Д. Словарь банковских терминов / Д. Розенберг. – [Пер. з англ.]. – М.: ИНФРА-М, 2007. – VIII, 360 с.
8. Енциклопедія банківської справи України / [редкол.: В. С. Стельмах та ін.] – К.: Молодь, Ін Юре, 2011. – 680 с.
9. Довгаль Ж. Банківський капітал: суть і значення / Ж. Довгаль // Вісник НБУ. – 2008. – № 7. – С. 18 – 20.
10. Васюренко О. В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: навч. посіб. / О. В. Васюренко, К. О. Волохата – К.: Знання, 2016. – 463 с.
11. Міщенко В. І. Банківські операції: підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська. – К.: Знання, 2016. – 727 с.
12. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики: монографія / М. Д. Алексеєнко. — К.: КНЕУ, 2002. — 276 с.
13. Tiesset M. Regulatory capital end economic capital / M. Tiesset, P. Troussard P. // Banque de France. Financial Stability Review. – November, 2015. – № 7. – p. 59 – 74.
14. Burns Robert L. Economic Capital and Assessment of Capital Adequacy / L. Burns Robert // Supervisory Insights. – Winter, 2004 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fdic.gov/regulations/examinations/supervisory/insights/siwin04/economic>

15. Thoraval P. Y. The Basel II framework: the role and implementation of Pillar 2 / P. Y. Thoraval // – Banque de France. Financial Stability Review. – December, 2016. – № 9. – p. 118 – 123.

16. Кириченко О. А. Банківський менеджмент: підручник / О. А. Кириченко, В. І. Міщенко. – К.: Вид-во "Знання", 2015. – 831 с.

17. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків: навч. посіб. / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми: Університетська книга, 2017. – 523 с.

References

1. Myshkin F. S. Ekonomika ghroshej, bankivskojji spravy i finansovykh rynkiv / F. S. Myshkin. – [Per. z anghl. S. Panchyshyna]. – K.: Osnovy, 1998. – 963 s.

2. Rouz P. S. Bankovskiy menedzhment / P. S. Rouz. – [per. s angl.] – M.: Delo LTD, 1995. – 768 s.

3. Encyklopedychnyj slovnyk biznesmena: Menedzhment, marketyngh, informatyka / [Za red. M. I. Moldovanova]. – K.: Tekhnika, 2003. – 856 s.

4. Movsesyan A. G. Integratsiya bankovskogo i promyshlennogo kapitala: sovremennyye mirovyye tendentsii i problemy razvitiya v Rossii / A. G. Movsesyan. – M.: Finansy i statistika, 2007. – 443 s.

5. Finansovo-kredytnyj encyklopedychnyj slovnyk / [za zagh. red. A. Gh. Ghrjaznovojij]. – M.: Finansy i statystyka, 2012. – 1168 s.

6. Aleksejenko L. M. Ekonomichnyj slovnyk: bankivsjka sprava, fondovyj rynek (ukrajinsjko-anghlijsjko-rosijsjkyj tlumachnyj slovnyk) / L. M. Aleksejenko, V. M. Oleksijenko, A. I. Jurkevych. – K.: Vydavnychyj budynok „Maksimum”; Ternopilj: „Ekonomichna dumka”, 2010. – 592 s.

7. Rozenberg D. Slovar bankovskih terminov / D. Rozenberg. – [Per. z angl.]. – M.: INFRA-M, 2007. – VIII, 360 s.

8. Encyklopedija bankivskojji spravy Ukrajiny / [redkol.: V. S. Steljmakh ta in.] – K.: Molodj, In Jure, 2011. – 680 s.

9. Dovghalj Zh. Bankivsjkyj kapital: sutj i znachennja / Zh. Dovghalj // Visnyk NBU. – 2008. – # 7. – S. 18 – 20.

10. Vasjurenko O. V. Ekonomichnyj analiz dijalnosti komercijnykh bankiv: navch. posib. / O. V. Vasjurenko, K. O. Volokhata – K.: Znannja, 2016. – 463 s.

11. Mishhenko V. I. Bankivsjki operaciji: pidruchnyk / V. I. Mishhenko, N. Gh. Slavjansjka. – K.: Znannja, 2016. – 727 s.

12. Aleksejenko M. D. Kapital banku: pytannja teoriji i praktyky: monohrafija / M. D. Aleksejenko. — K.: KNEU, 2002. — 276 s.
13. Tiesset M. Regulatory capital end economic capital / M. Tiesset, P. Troussard P. // Banque de France. Financial Stability Review. — November, 2015. — № 7. — p. 59 – 74.
14. Burns Robert L. Economic Capital and Assessment of Capital Adequacy / L. Burns Robert // Supervisory Insights. — Winter, 2004 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.fdic.gov/regulations/examinations/supervisory/insights/siwin04/economic>
15. Thoraval P. Y. The Basel II framework: the role and implementation of Pillar 2 / P. Y. Thoraval // — Banque de France. Financial Stability Review. — December, 2016. — № 9. — p. 118 – 123.
16. Kyrychenko O. A. Bankivskyj menedzhment: pidruchnyk / O. A. Kyrychenko, V. I. Mishhenko. — K.: Vyd-vo "Znannja", 2015. — 831 s.
17. Jepifanov A. O. Operaciji komercijnykh bankiv: navch. posib. / A. O. Jepifanov, N. Gh. Maslak, I. V. Salo. — Sumy: Universytetsjka knygha, 2017. — 523 s.